

สามัคยาจารย์สมาคม

สามัคยาจารย์สมาคม คือ สมาคมของครู คำว่าสามัคยาจารย์เป็นคำสนธิระหว่างคำ ๒ คำคือคำ "สามัคคี" และคำ "อาจารย์" ในสมัยโบราณเรามักเรียกครูว่า อาจารย์ เพราะสมัยก่อนยังไม่มีโรงเรียน คำว่า "โรงเรียน" เป็นคำใหม่ เพิ่งมาเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง แต่เดิมเรียกว่า โรงสกูล ต่อมาเปลี่ยนเรียกว่า โรงสอน การจะศึกษาหาความรู้ทางหนังสือ สำหรับประชาชนคนสามัญทั่วไป หรือแม้แต่พวกขุนนางชั้นสูง ลอกลอนเจ้านาย มักจะต้องสมัครไปเป็นศิษย์ ขอเรียนกับพระภิกษุสงฆ์ตามวัดแทบทั้งนั้น เพราะพระสงฆ์ต้องศึกษาพระธรรมวินัย ย่อมจะต้องรู้หนังสือไทย หนังสือขอม บางองค์ก็รู้จักซึ่งไปถึง ภาษาบาลีและสันสกฤตด้วย หรือแม้วิชาความรู้ทางช่างฝีมือบางอย่าง เช่น ช่างเขียน ช่างแกะสลัก พระสงฆ์ที่เคยมีฝีมือในทางนี้มาก่อนก็ย่อมจะสั่งสอนได้ ด้วยเหตุนี้เอง คนทั่วไปจึงมักเรียกพระภิกษุสงฆ์ผู้สอนว่า "อาจารย์" กันเป็นส่วนใหญ่

จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเราได้ติดต่อกับชนชาวยุโรปและอเมริกามากขึ้น จึงเริ่มคิดหาทางจัดการศึกษาตามแบบอารยประเทศบ้าง เริ่มต้นจากบรรดาเจ้านายและข้าราชการบริพารชั้นสูง จ้างพวกสอนศาสนาชาวอเมริกันมาสอนภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลต่อมา รว พ.ศ. ๒๓๔๘ มีพวกสอนศาสนาชาวอเมริกันเริ่มรับเด็กมาเรียนหนังสือในรูปแบบโรงเรียนราษฎร ซึ่งในสมัยต่อมาเรียกกันว่าโรงเรียนเขลขัตติ ไทยจึงต้องเร่งรัดจัดการศึกษาขึ้นบ้าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ สอนพวกเด็กมหาดเล็กและลูกเจ้านายก่อน เมื่อได้ผลเป็นที่พอพระราชา-เหตุทัยแล้ว ก็โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นตามวัด อาศัยพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้สอนไปชั่ว

คราวตามเดิมก่อน จนกว่าจะหาบราวาสที่มีความรู้มาเป็นผู้สอนแทนได้ โรงเรียนแรกตั้งขึ้นที่วัดมหรพพวงารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ต่อมาจึงขยายไปตั้งตามวัดอื่นๆ ทั้งในกรุงและตามหัวเมืองใหญ่ๆ บางเมือง เมื่อมีโรงเรียนเพิ่มขึ้น และมีจำนวนนักเรียนมากขึ้น ความจำเป็นในเรื่องครูก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว จะอาศัยพระภิกษุสงฆ์แต่ฝ่ายเดียวย่อมไม่เพียงพอ ทางราชการจึงจัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ให้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องจัดการศึกษา และต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ

กระทรวงธรรมการเริ่มจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ขึ้นเป็นแห่งแรกที่โรงเรียนเลี้ยงเด็ก ถนนป่าปรุงเมือง เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ใช้ตึกสายสวลีสัญญาคาร เป็นอาคารเรียน เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ แต่ไม่มีคณนัชมเรียน เพราะเป็นของใหม่ ต่อมาจำนวนนักเรียนมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะมองเห็นลู่ทางหากินแจ่มใส สถานที่เล่าเรียนก็คับแคบลง จึงต้องย้ายจากโรงเรียนเลี้ยงเด็กไปตั้งที่วัดเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ตั้งชื่อใหม่ว่า โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ เปิดสอนระดับครูที่จะออกไปสอนชั้นประถม เรียกว่าครูประถม ภายหลังขยายหลักสูตรให้สูงขึ้น เพื่อผลิตครูออกไปสอนชั้นมัธยม เป็นครูมัธยม ต่อมาต้องไปเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นอีก ทางฝั่งธนบุรี ตรงที่เป็นโรงเรียนศึกษานารีในมัจจุบันนี้ ให้ชื่อว่าโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก เปิดสอนระดับครูชั้นต้นสำหรับส่งไปสอนตามหัวเมือง จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๙ จึงย้ายโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ไปรวมอยู่ในแห่งเดียวกันด้วย เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ในการเตรียมครูให้มีความรู้สูงขึ้นสำหรับไปสอนผู้ที่จะไปเป็นครู ทางราชการได้คัดเลือกผู้ที่สำเร็จ จากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์รุ่นแรกๆ ที่มีความรู้ดี ส่งไปศึกษาวิชาครูและวิชาสาขาต่างๆ ที่แปลกและใหม่สำหรับเมืองไทยในสมัยนั้น ส่วนมากส่ง

ไปประเทศอังกฤษ เมื่อกลับมาแล้วก็มาช่วยอบรมสั่งสอน หรือแสดงปาฐกถาวิชาความรู้ต่างๆ แก่ครูทั่วไป

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ คิดตั้งสถานที่สำหรับเผยแพร่วิชาความรู้ใหม่ๆ แก่บรรดาครูทั้งหลายขึ้นที่ ตำบลสี่กั๊ก-พระยาตรี ใกล้กับห้างแอลอีริกันดี ซึ่งเลิกกิจการไปแล้ว ให้ชื่อว่าวิทยาลัยสถาน ชื่อก็บอกว่าเป็นสถานอวยวิชาความรู้ให้เป็นพยาน เชื้อผู้มีความรู้มาพูดเรื่องใหม่ๆ แปลกๆ ให้พวกครูฟังเป็นประจำ ต่อมาภายหลังได้ย้ายวิทยาลัยสถานไปตั้งอยู่ที่โรงเรียนเด็ก อันเป็นที่ตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เพื่อความสะดวก วิทยาลัยสถานแห่งนี้จะเลิกไปเมื่อไรไม่ปรากฏชัด แต่ปรากฏว่าเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๑ มีองค์การแบบเดียวกันได้รับอนุญาตให้เปิดขึ้นใหม่อีกองค์การหนึ่ง ชื่อว่าสภาไทย-ยาจารย์ มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกับวิทยาลัยสถานนั่นเอง สถานที่เปิดขึ้นที่วัดใหม่วินัยชานาตุ แขวงบางกอกน้อย ผู้ที่คิดตั้งสถานนี้เป็นนายตรวจแขวงบางกอกน้อย ตำแหน่งนายตรวจแขวงเกิดขึ้น เมื่อมีการแบ่งหน้าที่จัดการศึกษาขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ นายตรวจแขวงนั้นตั้งขึ้นจากครูประกาศนียบัตร มีหน้าที่ตรวจและจัดการศึกษาทั่วไปในแขวงของตน

สภาไทยยาจารย์ มีวัตถุประสงค์ที่จะอบรมครูให้มีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น เปิดทำการอบรมขึ้นที่สภาทุกวัน พระ อันเป็นวันโรงเรียนหยุดในสมัยนั้น ตัวนายตรวจแขวงบางกอกน้อย เป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนเอง กิจการดำเนินมาด้วยดี แต่ยังคงอยู่ในวงจำกัดเพียงแขวงบางกอกน้อยเท่านั้น

จนถึง พ.ศ. ๒๔๑๕ กรมศึกษาธิการได้จัดตั้งสามัคยาจารย์สโมสรสถานขึ้น ที่ โรงเรียนพระวิสุทธิวงศาจารย์ ในบริเวณวัดอรุณราชวราราม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นที่ยี่ประชุมอบรมสั่งสอนวิชาการต่างๆ แก่ครูทั่วไป เป็นการถาวร มีอธิบดีกรมศึกษาธิการคือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีแต่ครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เป็นสภานายกคนแรก ใช้เป็นที่เผยแพร่วิชาการใหม่ๆ ให้ครู เหมือนอย่างวิทยาลัยสถาน และสภาไทยยาจารย์เดิม ทั้งยังใช้เป็นสโมสรสำหรับ

สังสรรค์พบปะระหว่างพวกครูอีกด้วย ประชุมกันเดือนละ ๒ ครั้ง เริ่มประชุมกันครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๕ ภายหลังจากที่ตีมาได้เพียงมีเศษ มีครูมาเป็นสมาชิกมากขึ้น มีทั้งพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาส สถานที่ตั้งสโมสรจึงแคบเข้า ต้องย้ายข้ามฟากไปอยู่ในบริเวณโรงเรียนมัธยมวิเศษบูรณะ (คือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเดิมนั้น) ตึกหลังข้างเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖

สามัคยาจารย์สโมสรสถาน ได้จัดตั้งขึ้นเป็นรูปสมาคมเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๖ ให้ชื่อว่าสามัคยาจารย์สมาคม ตอนแรกตั้งเป็นสมาคม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๒๑๓ คน ครั้นใน พ.ศ. ๒๔๑๕ กรมศึกษาธิการให้ย้ายมาตั้งในตึกหลังข้างใต้ เพื่อความเหมาะสม วัตถุประสงค์ของสมาคมมีปรากฏอยู่ในระเบียบการตั้งที่นำมาแสดงไว้ โดยมีได้เปลี่ยนแปลงภาษาที่ใช้อยู่แต่ดั้งเดิมดังต่อไปนี้

สมาคมนี้ กรมศึกษาธิการได้ตั้งขึ้นเพื่อความประสงค์มีใจความเป็นข้อใหญ่อยู่ ๓ ประการ คือ

ก. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นที่รวบรวมศิลปวิทยา คือหมายความว่า ให้เป็นที่ชุมนุมสำหรับปรึกษาหารือการที่เกี่ยวข้องด้วยการศึกษา เพื่อจะคิดค้นหาวิชา และอุปเท่ห์ที่จะจัดทำนุบำรุงการสิ่งนี้ ให้เป็นประโยชน์ถึงความเจริญยิ่งขึ้นไป ให้เป็นที่ชุมนุมสอนและฝึกหัดอธิบาย หรือแสดงบรรดาศิลปวิทยา เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน หรือสืบสนธิความรู้แก่กันและกัน

ข. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นที่ประชุมเพื่อนราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั่วไป ตลอดจนนักเรียนชั้นสูง ซึ่งยังอยู่ในเวลาเล่าเรียน ที่มีความพอใจเข้าเป็นสมาชิก เพื่อได้สนทนาวิสาสะกระทำความคุ้นเคย ให้รู้จักอธิบาย คีย์ใจคอแห่งกันและกันเป็นอันดี และเพื่อเป็นอุบายที่จะให้เพื่อนข้าราชการชั้นใหม่ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกได้รับความคุ้นเคยในที่ประชุม กระทำความมีสง่าและองอาจกล้าหาญให้บังเกิดแก่สมาชิกรุ่นๆ เหมือนเป็นความฝึกหัดอันหนึ่งซึ่งมีชื่อเรียกว่า "โสเชยลเอตุเคชิน" (หนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๕๐๗ และหนังสือ ๔๐ ปีคุรุสภา ใช้คำว่า "โสเชยลโสเอนส์") อันเป็นความฝึกหัด

อย่างสูง ซึ่งจะเรียนด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากต้องเข้าที่ประชุม

ค. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นที่ให้เกิดความเบิกบาน สาราณใจในที่ชอบ และเป็นคุณประโยชน์ มีการรักษา และการบรรเลง เป็นต้น อันเป็นเครื่องชำระความเมื่อยมึนแห่งร่างกาย และความเมื่อยล้าขุ่นมัวแห่งดวงจิต ให้ชุ่มชื่นสดชื่นสดใสขึ้นใหม่ สำหรับจะได้เป็นกำลังที่จะประกอบกิจการต่อไป

สมาชิกของสมาคมมี ๒ ประเภทคือ สามัญสมาชิก เสียค่าบำรุงปีละ ๑๒ บาท ถ้าเป็นสมาชิกตลอดชีพเสียเพียง ๑๐๐ บาท ผู้สมัครต้องมีสมาชิกเดิมเป็นผู้นำ และมีผู้รับรองอีก ๒ คน เว้นแต่จะเป็นพระภิกษุ หรือผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรวิชาครู หรือครูประกาศนียบัตรต่างประเทศที่รับราชการในกรมศึกษาธิการ อีกประเภทหนึ่งคือ วิชาญญสมาชิก ได้แก่ ผู้ที่เห็นสมควรจะเชื่อเชิญให้เป็นสมาชิกเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่พระบรมวงศานุวงศ์ สมาชิกประเภทนี้ไม่ต้องเสียค่าบำรุง

สมาคมมีกรรมการ ๒ คณะ คือ คณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการที่ปรึกษา กรรมการทั้ง ๒ คณะอยู่ในตำแหน่งได้เพียงคราวละ ๑ ปี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้งสมาคม มี เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ครั้งยังเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เป็นสภานายก นายดับบลิว.บี. ยอนสัน เป็นอุปนายก และ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แต่ครั้งยังเป็นพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ เป็นเลขาธิการ ตำแหน่งทั้ง ๓ นี้เป็นตำแหน่งที่กรมศึกษาธิการเลือกตั้ง ต่อไปเป็นตำแหน่งที่สมาชิกลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอีก ๔ ตำแหน่ง คือ เจริญอุทิศ สาราณียากร บรรณารักษ์ และ ปฎิคม และยังมีตำแหน่งแปลกอีก ๒ ตำแหน่ง เรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษ คือ วิกเตอร์ และ อินเวสติเกเตอร์ ซึ่งสภานายกเป็นผู้เลือก หน้าที่ของวิกเตอร์คือเป็นผู้บันทึกประวัติตลอดจนค้นคว้าเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว เพื่อใช้เป็นหลักประวัติการศึกษาของประเทศไทย ส่วนตำแหน่งอินเวสติเกเตอร์นั้น มีหน้าที่สลับรับฟังเรื่องราวความคิดเห็นในเรื่องการศึกษา ตลอดจนรับฟังวิเสสน และคำรับคำราทาง

วิชาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เพื่อที่จะนำเอาสิ่งดีๆ ที่เป็นประโยชน์มาเผยแพร่ แก่บรรดาสมาชิกของสมาคม

เพื่อให้บรรดาลูกตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สมาคมจึงได้จัดตั้งสโมสรขึ้นใช้เป็นที่ประชุมพบปะสนทนาวิสาสะกันเป็นประจำ เรียกว่า สามัญชาจารย์สโมสร สถาน สโมสรนี้แยกออกเป็นแผนกการต่างๆ หลายแผนกตามที่เห็นสมควร เช่น สโมสรภาษาอังกฤษ สำหรับผู้ที่ประสงค์จะเรียนภาษาอังกฤษภาคค่ำ สโมสรบรรเลงสำหรับผู้ที่จะหัดดนตรีและขับร้อง สโมสรซ้อมกำลังสำหรับ ผู้ที่ฝึกหัดการเล่นกีฬาต่างๆ เป็นต้น สโมสรต่างๆ เหล่านี้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๘ ณ ที่ทำการของสมาคม ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีห้องประชุมต่างๆ ห้องสมุด ห้องนั่งเล่น สถานที่ฝึกซ้อมดนตรี มีห้องอาหารจำหน่ายของว่างและเครื่องดื่ม มีที่เล่นกีฬาในร่มและกีฬากลางแจ้ง เช่น สนามเทนนิส และแบดมินตัน เป็นต้น แต่เดิมมีอาคารที่ทำการของสมาคมอยู่เพียงอาคารเดียว ต่อมาจึงแยกสร้างอาคารสโมสรขึ้นต่างหาก มีชื่อเรียกกันว่า ศาลาพระเสด็จ ตามชื่อของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี นายกของสมาคมในสมัยนั้น

อนึ่ง เพื่อเป็นการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ทั่วไป ตลอดจนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวในวงการครู สมาคมได้ขอโอนกรรมสิทธิ์หนังสือวิทยากรย ซึ่งเดิมเป็นของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ กรมศึกษาธิการ เริ่มตีพิมพ์เล่มแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๑ มาจัดพิมพ์เผยแพร่สำหรับแจกสมาชิก ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๔๘ หนังสือนี้ตีพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับการศึกษาดังๆ เป็นหนังสือพิมพ์สำหรับบอง เรื่องที่ว่าด้วยวิชา และการศึกษาเล่าเรียนทุกๆ แผนก มีผู้พากันสนับสนุนเขียนเรื่องส่งมาลงพิมพ์มากขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากจะทำกรเผยแพร่ข่าวสาร และวิชาการทั่วไปทางด้านหนังสือพิมพ์วิทยากรยแล้ว สมาคมยังได้จัดให้มีการแสดงปาฐกถา และสอนวิชาครูชั้นสูง ตลอดจนวิชาการใหม่ๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตร เป็นวิชาที่ครูไทยยัง

ไม่เคยเรียนรู้ เช่น วิชาพีชคณิต คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และถ้าวิชาใดที่กรมศึกษาธิการต้องการจะให้มีการสอนขึ้นในโรงเรียนต่างๆ สมาคมก็จะจัดหา ผู้รู้เปิดสอนวิชานั้นๆ ขึ้น เพื่อครูตามโรงเรียนต่างๆ จะได้ มาศึกษาหาความรู้ในเวลาเย็น จึงเป็นเสมือนโรงเรียน สำหรับสมาชิกมาเรียนวิชา เพื่อประโยชน์ให้ตรงกับงาน ที่ตนเองอยู่เป็นประจำ ทั้งทั้งยังเป็นการเรียนเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ เช่น จากครูประถมเป็นครูมัธยมอีกด้วย

สมาคมคณาจารย์สมาคม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับเข้าไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ แต่ครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ต่อมา ก็ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินมาประทับทอดพระเนตรละคร หรือทรงฟังปาฐกถา พิเศษที่สมาคมหลายครั้ง

กิจการของสมาคมก้าวหน้ามาด้วยดี จนกระทั่ง เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ทำให้ งานของสมาคมต้องสะดุดหยุดลงเป็นครั้งคราว ครั้น สงครามทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ฝ่ายพันธมิตรส่งเครื่องบิน มาโจมตีทิ้งระเบิดในกรุงเทพฯ หลายครั้ง สถานศึกษา ต่างๆ ในพระนครต้องปิด เมื่อบริเวณที่เป็นจุดยุทธศาสตร์

ไม่ปลอดภัย สามัคยาจารย์สมาคมจึงต้องขนย้ายทรัพย์สิน อพยพหลบภัยออกไปไว้นอกพระนครเป็นการชั่วคราว หนังสือวิทยากรย ซึ่ง เป็นหนังสือของสมาคม ก็ต้อง สะดุดหยุดลงไปด้วย หลังจากที่ได้อพยพย้ายมาเป็นเวลา ๔๔ ปี จนกระทั่งสามัคยาจารย์สมาคมรวมกิจการ เข้ากับคุรุสภาแล้วหลายปี จึงได้ออกหนังสือวิทยากรย ขึ้นใหม่อีก ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔

ครั้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ สบลงแล้ว รัฐบาลได้ ทราพระราชบัญญัติคุรุขึ้น เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ พระราชบัญญัตินี้เริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๖ มีนาคม ปีเดียวกันนั่นเอง กำหนดให้มีสภาขึ้นใน กระทรวงศึกษาธิการ เรียกว่า คุรุสภา มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายกว้างขวาง ครอบคลุมกิจการของสามัคยา- จารย์สมาคมทั้งหมด คณะกรรมการอำนวยการของสมาคม จึงได้เปิดประชุมใหญ่เป็นครั้งสุดท้ายขึ้น เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ แกลงให้รวมกิจการและโอน ทรัพย์สินของสมาคมเป็นของคุรุสภา สามัคยาจารย์- สมาคมจึงหมดสภาพไปตั้งแต่นั้น หลังจากที่ได้เปิด ดำเนินกิจการมาด้วยดีเป็นเวลาถึง ๔๐ ปีเศษ และมี จำนวนสมาชิกประมาณ ๓,๐๐๐ คน

พงศ์อินทร์ สุขขจร

บรรณานุกรม

คุรุสภา ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๐๗ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปี
ของกระทรวง ๑ เมษายน ๒๕๐๗ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๗

----- ประวัติคุรุ จัดพิมพ์ในวันครู ๑๖ มกราคม ๒๕๐๐ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๐

----- ประวัติคุรุ จัดพิมพ์ในวันครู ๑๖ มกราคม ๒๕๐๑ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๑

----- ประวัติคุรุ จัดพิมพ์ในวันครู ๑๖ มกราคม ๒๕๐๓ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๓

----- ประวัติคุรุ จัดพิมพ์ในวันครู ๑๖ มกราคม ๒๕๒๕ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๒๕

----- ๕๐ปี คุรุสภา โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๒๕

๓๓) สำนักยาจารย์สมาคม ระเบียบการปีที่ ๕ (ร.ศ. ๑๒๖-๗) และรายงานประจำปีที่ ๓ มปป.